

Buletin de analiză politică

Anul II, nr. 8 (15), 2 mai 2003

Buletin editat de Institutul Social Democrat “Ovidiu Șincai”
Reproducerea integrală sau parțială a textelor este permisă numai cu acordul ISD

SUMAR

I. Analiza politică internă

PSD = „partid-stat” ?.....3

II. Analiza comunicării politice

**Relația dintre mass - media și opoziția
parlamentară.....5**

III. Analiza politică internațională

ONU și noul său rol după criza irakiană.....10

I. Analiza politică internă

PSD = „partid-stat” ?

Descrierea mecanismului comunicațional

Sintagma de „partid – stat” este formula care sintetizează toate acuzațiile care sunt aduse PSD.

Dacă în 1996 expresia de „partid corupt” a fost suficient de pertinentă astfel încât să determine pierderea alegerilor, în acest ciclu politic această sintagmă nu mai este eficientă: corupția a devenit o temă atât de des utilizată încât și-a pierdut valoarea emoțională.

Folosirea de către partidele din opoziție a apelativului de „partid-stat” pentru PSD operează o plasare a responsabilităților exclusiv în seama guvernării.

Atacurile partidelor de opoziție la adresa PSD sunt astfel orientate încât să acrediteze imaginea de „partid-stat”.

Sintagma de „partid-corupt” nu mai reprezintă decât un element al unui ansamblu imagologic mult mai vast: PSD este „oligarhic”, „anti-democratic”, „colaborator al unui partid extremist - PRM”, dorește cenzura presei, controlează justiția, „partid apărător al securiștilor” etc.

Un episod semnificativ al acestei strategii a fost și compararea ministrului Informațiilor Publice, Vasile Dâncu, cu fostul ministru al Informațiilor de la Bagdad, Al Sahaf.

Miza aglomerării acestor sintagme la adresa PSD este de a crea atmosfera psihologică de lipsă de perspective, de blocare a orizonturilor de așteptare.

Odată creată o astfel de situație mentală, partidelor de opoziție le va fi mult mai ușor să își plaseze oferta politică, bazată în mod esențial pe contestarea „partidului-stat”.

Potențiale implicații politice

Reușita operațiunii de stigmatizare a PSD, a asocierii cu sintagma de „partid-stat” poate avea implicații în următoarele direcții:

1. Asupra electoratului din mediul urban, cu un nivel cel puțin mediu de educație și venituri care este sensibil la problemele democratice. Sintagma de „partid – stat” sugerează că PSD ar fi un partid dictatorial, nedemocratic. Deși acest tip de electorat nu a fost propriu PDSR, evoluțiile de după 2001 au indicat orientarea și acestui tip de electorat spre PSD. Acest segment electoral este foarte important deoarece el a constituit în 1996 și 2000 cheia bătăliei electorale.

2. Dacă pentru electoratul urban sintagma de „partid-stat” trezește conștiința civică, pentru electoratul rural dar și pentru cel urban dar cu venituri mici, această formulă determină creșterea așteptărilor față de PSD. Aceasta înseamnă că și responsabilitățile pentru greutăți nu mai sunt alocate, difuz, întregii clase politice, ci doar PSD. Semnificativ în acest sens este faptul că în timpul protestelor sindicale de la Brașov, un important obiectiv vizat de muncitori a fost sediul PSD.

3. În plan extern constituie un posibil punct de subminare a credibilității PSD, sintagmă care ar putea fi folosită de mass-media internațională în diverse situații conflictuale.

Recomandări

Pentru demontarea acuzațiilor că PSD ar fi un „partid-stat”, ar putea fi folosite în mod constant,

pe durată medie și simultan de mai mulți vectori de comunicare următoarele argumente:

- Partidul –stat există doar în regimurile dictatoriale – contra-exemplul cel mai bun rămâne România comunistă – comparația va avea efect la electoratul relativ tânăr, care nu nutrește nostalgii față de perioada comunistă. România este un stat democratic, recunoscut de către toate instituțiile internaționale. Statul de drept funcționează;

- Libertatea presei este deplină;

- Justiția este independentă, chiar dacă ea nu funcționează în cele mai bune condiții;

- Creșterea ponderii PSD în administrația locală este un fenomen „normal”: și PDSR a pierdut primari și consilieri în 1997-’98. PSD nu poate împiedica intrarea în rândurile sale a aleșilor locali care nu își mai găsesc identitatea în cadrul unor partide de opoziție aflate în crize interne;

- PSD nu este responsabil de decalajul de 20 procente care există față de următoarele partide. Când partidele din opoziție își vor rezolva problemele și vor fi convingătoare pentru electorat, situația se va echilibra în mod natural;

- Partidele din opoziție confundă în mod intenționat exercitarea democratică a puterii executive cu lipsa de separare a puterilor în stat;

- Singurul partid cu potențial de partid-stat din

România este PRM, cu care partidele din opoziție s-au aliat în ultima vreme.

Acțiuni imediate și pe termen mediu

- Primul-ministru răspunde direct de la tribuna parlamentului interpelărilor adresate de opoziție;

- Guvernul reduce numărul ordonanțelor de urgență, în favoarea intensificării activității parlamentare;

- Ministerul Informațiilor Publice solicită reluarea campaniei media de popularizare a *Legii privind liberul acces la informațiile de interes public (544-2001)* și *Legii privind transparența decizională în administrația publică (52-2003)*, tocmai pentru a arăta faptul că administrează transparența și nu promovează dezinformarea;

- Gestionarea problemei CNSAS astfel încât PSD să nu poată fi acuzat că este un apărător al foștilor securiști, al intereselor oculte alături de un partid extremist - PRM.

- Purtătorii de cuvânt (PSD și Guvern) să nu manifeste în nici un caz o atitudine arogantă față de interlocutori – lipsa de comunicare normală este una dintre cauzele pentru care PSD a fost acuzat de aroganță (= manifestarea explicită a puterii asupra interlocutorului = tendințe dictatoriale).

II. Analiza comunicării politice

Relația dintre mass - media și opoziția parlamentară

1. Modele ale relației mass-media-politică

Mass-media poate juca într-un sistem politic cel puțin două roluri, din care relevante pentru analiza noastră sunt situațiile de:

1. releu – presa preia informația guvernamentală și/sau cea dinspre partide și o prezintă/traduce publicului. În acest sens, indiferent dacă presa preia favorabil, neutru sau defavorabil informațiile, ea depinde de existența oficialităților, sursa prin excelență a informației care vine dinspre putere sau de existența partidelor de opoziție (în cazul partidelor de opoziție, funcția de releu este importantă mai ales în cadrul campaniei electorale);

2. actor - presa delegitimează puterea și/sau celelalte partide, constituindu-se fie în pol independent (în România, discursul *clasei politice* corupte, ineficiente), fie în aliat întotdeauna conjunctural (cu puterea – mai rar sau cu opoziția – mai frecvent)

În situația presei releu, situația este asimetrică în favoarea deținătorilor puterii. În comparație cu puterea, opoziția nu furnizează informații utilizabile, fiind lipsită de putere executivă. În situația în care presa este actor, se pune în mișcare un circuit care permite opoziției (parlamentare, mai ales) să fie vizibilă. Se manifestă sub forma unei relații de dependență reciprocă între cele două tipuri de actori: fiecare dintre cei doi este dependent de efectuarea funcției comunicative de către celălalt: ceea ce spun partidele este preluat de media, care are nevoie de „voci” sociale angrenate în procesul politic (în cazul nostru, PNL, PD,

PRM). Mass-media reafirmă aceste mesaje (le face publice), iar din mass-media tema este re-preluată de partide și invocată ca dovadă a existenței unei atitudini de masă în problema în cauză. Astfel, introducerea unei teme antiguvernamentale (de oricare dintre actori) inițiază un proces de feed-back între mass-media și partide. În acest caz, mass-media și partidele de opoziție se transformă într-un pol anti-statu-quo.

2. Tematică comună

Există trei categorii de teme pe care partidele de opoziție și presa le abordează: *teme centrale*, *teme conjuncturale* și *teme specifice*.

I. Teme centrale

Prima categorie o constituie așa-numitele macro-teme, care ocupă un loc central, au o mare stabilitate în timp și permit cu relativă ușurință atribuirea unor responsabilități (vinovați, complici, afectați, denunțatori). O temă precum cea a corupției este construită prin adiție: fiecare nouă reiterare particulară a subiectului vine să confirme existența ansamblului. Corupția este cea mai frecventă macro-temă din discursul mass-media și al opoziției. Totuși, acești actori se raportează la corupție în moduri sensibil diferite.

a) Opoziția și tema corupției

În discursul partidelor de opoziție se poate observa că tema corupția este centrală. În discursul PNL de exemplu, ea este implicată din multe alte subiecte diferite, spre exemplu „fotbal – corupție (Oprișan)” sau „PSD – incompetență –

corupție”. Această temă există și în cazul PD și PRM și joacă tot un rol central în construirea mesajelor acestor partide. Având vectori de imagine precum Băsescu și Vadim Tudor, tema corupției a căpătat un rol central, de ea fiind legate aproape toate celelalte teme ale mesajelor opoziției. Această legătură stabilește și o relație de cauzalitate între corupție și celelalte subiecte conflictuale, între partidele opoziției și PSD, în sensul că toate celelalte neajunsuri ale guvernării sunt generate de corupție, de care ar fi responsabilă puterea.

Din cauza acestei abordări-tip, corupția tinde să devină o temă „fossilizată” care nu mai poate constitui o marcă a vreunui partid, deoarece se poate spune că toate partidele și-au axat mesajele pe această temă, tratând-o similar în ceea ce privește cauzele și mijloacele de combatere. Modul în care fiecare dintre partide și-a articulat discursul despre corupție este similar: în abordarea fiecărui caz nou corupția ca fenomen este pusă în prim-plan, cazurile particulare sunt împinse în fundal. Spre exemplu, în cazul revenirii Ioanei Vlas, partidele au încadrat subiectul automat la categoria „corupție”, în timp ce presa a centrat tratarea pe *persoana* Ioanei Vlas.

b) Mass-media și problema corupției

Presa, pe de altă parte, prin însăși natura sa este mai predispusă să abordeze corupția *plecând de la subiecte racordate la cotidian*. Dacă partidele pun în evidență aprioric existența corupției, presa pornește de la fapte concrete, dezvoltându-le argumentativ. Cu alte cuvinte, accentul este pus, în abordarea presei, pe cazurile particulare în primul rând și nu pe o explicație și o responsabilitate universală, așa cum fac partidele din opoziție.

Tot în legătură cu corupția, se poate spune că presa și partidele de opoziție au arii specializate – *partidele produc acuzații de corupție potențiale* – cele mai multe sunt critici aduse guvernului cu privire la unele legi care ar putea favoriza acte de corupție și pe care guvernul le adoptă cu bună știință (vezi moțiunea de cenzură „Mafia sufocă România”), *în vreme ce presa investighează acte de corupție efective* (sau considerate așa). Dacă în

discursul partidelor apar precizări concrete despre cazuri de corupție, ele sunt de cele mai multe ori preluate din presă. Așadar, *feed-back-ul se produce, dar este mai mult automat și nu este rezultatul unei acțiuni concertate între presă și partide, mai ales că uneori cooperarea dintre partidele de opoziție a fost remarcată de presă într-un sens contrar celui intenționat de acestea, cel puțin de PD și PNL*. Din toată acțiunea unită a opoziției în cazul moțiunii „Mafia sufocă România”, mass-media a remarcat, mai ales în condițiile eșecului în parlament, nu conținutul acesteia, ci conglomeratul „împotriva naturii” între aceste partide, mai ales în condițiile în care acțiunea s-a soldat cu un eșec și a scos din embargo PRM-ul, izolat de majoritatea mass-media.

Credem că *publicul este receptiv la modul mass-media de a „publica” corupția și că ia în considerare presa ca principalul „propunător” și descoperitor al corupției, și nu partidele, care se presupune că au o viziune dictată de interese particulare*. Datorită înscrierii guvernului ca actor activ în comunicarea având ca temă corupția, utilitatea acestei teme pentru partidele de opoziție scade. Principalul partener al guvernului pe această temă este presa, mai ales după eșecul ultimei moțiuni a opoziției. Apoi, opoziția mai are unele probleme de abordare a temei. Traian Băsescu pune problema în termenii luptei (personale) împotriva corupției, tactică fără mari șanse de reușită: dacă există un adversar abstract, nu se poate defini ce înseamnă succesul în această luptă, mai ales dacă actorul respectiv nu are putere executivă. Astfel, tema (și lupta opoziției) împotriva corupției tinde să devină supra-uzată și fără relevanță pentru electorat.

II. Teme conjuncturale

O a doua categorie de teme este cea a subiectelor conjuncturale. Acestea nu se situează la un nivel înalt de generalitate, așa cum o fac temele centrale, nu au stabilitate în timp, dar cele mai multe au același potențial de a distribui responsabilități, deci de a articula tabere diferite în jurul unui conflict. O astfel de temă conjunc-

turală a fost chestiunea sănătății. Și în discursul PD și (mai puțin) PRM tema este mediatizată în proporții comparabile. Apariția temelor de acest tip (din aceeași categorie face parte dezbaterea din jurul gazonului de pe „Lia Manoliu” sau cea în legătură cu ordonanța MMSS 9/2003) se datorează în primul rând presei. Aceste teme sunt *ulterior* preluate de opoziția parlamentară, pentru care presa joacă în acest caz rolul unui „barometru” în privința relevanței sociale a unui subiect. Partidele modifică tratarea temelor conjuncturale din presă în două moduri:

- le introduc într-un cadru de interpretare a subiectelor de presă care altfel ar rămâne – multe dintre ele – la statutul de fapt divers. Astfel, temele conjuncturale ajung să ajute la construcția temelor centrale.

- departajează clar responsabilitățile PSD – opoziție (PSD vinovat, opoziția actorul vigilent).

În condițiile în care opoziția are o structură ideologică a comunicării (anti - PSD cu aceeași intensitate, fie că este vorba despre subiecte importante sau pasagere), subiectele conjuncturale furnizează comunicării partidelor legătura necesară cu realitatea. Dacă fenomenul corupției este abordat sensibil diferit de presă și partide, temele conjuncturale sunt momente de acțiune sinergică a presei-actor și a opoziției. Aceste situații au un potențial de impact mare, de vreme ce se referă la situații, persoane și fapte concrete. Ca urmare și beneficiile pentru actorii care le folosesc (întotdeauna anti-statu-quo, deci antigubernamentali) sunt mari: vizibilitate mare pe perioada „scandalului”. În cazul acestor „scandaluri” în care poziția presei și cea a partidelor se armonizează, PSD se pare că se confruntă realmente cu o problemă: persoanele foarte expuse din partid sunt clar afectate de ele. Spre exemplu, în cazul unor perioade „normale”, raportul dintre atitudinile favorabile și nefavorabile din presă la adresa lui Adrian Năstase este de cca. 50% – 75%. În cazul scandalului „Gazonul”, atitudinea favorabilă la adresa lui Adrian Năstase scade la 25%. Apoi, în cazul scandalurilor legate de „baronii PSD”, atât Ion Iliescu (care în perioade

normale are cca. 75-85% procentaj favorabil), cât și Adrian Năstase scad – președintele are 84% atitudini nefavorabile, iar primul- ministru 78%. Mai este de observat că unele dintre aceste teme au fost generate de inabilitatea unor miniștri-ministere de a gestiona adecvat o situație – vezi ordonanța 9/2003 a MMSS, criza din sănătate - și sunt imputate de aceea exclusiv PSD-ului. Există, de asemenea, teme conjuncturale în care PSD nu joacă un rol negativ – politica externă, reforma în industrie etc.

În rândul partidelor de opoziție, tematica conjuncturală este un mod preferat de vizibilizare a președintelui PD. Ultimele sale acțiuni (și întreaga sa conduită din ultimii trei ani) dovedesc această aserțiune. Problema pe care o generează însă acest tip de abordare este că Traian Băsescu (și PD-ul) nu reușește decât rareori să iasă dintr-o arie de acțiune foarte restrânsă și legată aproape exclusiv de administrația Bucureștiului.

III. Teme specifice

Cea de-a treia categorie de teme este cea specifică fiecăruia dintre actori (presă, partide). Pentru partide, tematica specifică este foarte importantă, ea situează partidul în raport cu ceilalți actori ai scenei politice. Din această categorie fac parte temele care țin de doctrina fiecărui partid – doctrină politică, program economic, relații cu celelalte partide etc. Pentru PNL, spre exemplu, printre aceste teme ar fi problema proprietății, atitudinea față de rolul statului în economie, așa-numita problemă națională, prin care PNL intenționează să deturneze o parte din electoratul pasiv și pro-PRM și coagularea polului de dreapta. Pentru PD identitatea social democrată, schițarea unui program politic și economic clar individualizabil etc.

La nivelul acestei categorii de teme se poate semnală divergența cea mai mare între obiectivele presei, respectiv ale partidelor: este capitalul cel mai slab mediatizat, fie din cauza atitudinii presei, fie din cauza slabei dezvoltări a unui mesaj pozitiv propriu în cazul fiecăruia dintre partidele de opoziție. În cazul PNL, doar

9% din mesajele dintr-o anumită perioadă (28 martie – 13 aprilie) aveau ca temă soluții propuse de partid la o problemă sau alta. În cazul PD, centrarea pe persoana lui Traian Băsescu duce la identificarea acestuia cu „marca” partidului, ceea ce, în perspectiva alegerilor, este o strategie riscantă. Spre deosebire de PD, pentru PRM aceeași strategie este garanția succesului electoral, chiar în condițiile inexistenței unui program pozitiv - deci PRM are mai puțin de a face cu comunicarea politică în sensul în care au celelalte partide (explicația constă în structura diferită a electoratului). În perioada campaniei electorale, proporția preluării de teme specifice de către media va crește, însă este de așteptat că relația presă-partide nu se va concentra pe aceste teme specifice fiecărui partid, ci pe temele comune (corupție, sărăcie, incompetența PSD), la care partidele, am observat, se raportează cam în același mod.

Concluzii și recomandări

Profilul comunicațional al partidelor de opoziție le predispune pe acestea la o abordare tematică rigidă, din care se iese fie prin atașarea la ceea ce scrie presa, fie la input-uri venite din afară, fie prin acțiuni personale, de vizibilizare a liderilor (cazul Băsescu, Vadim). Partidele nu sunt, în general, în stare să introducă input-uri semnificative în sistem. De aceea nu se preconizează existența unei direcții de transmitere partide – presă, ci una în sens invers. De aici rezultă că **baza comunicării partidelor este în afara controlului lor ca organizații și sub controlul liderilor sau circumstanțelor externe (vezi reintroducerea temei „corupție” de către declarațiile lui Michael Guest și nu de către un actor intern). Totuși, acțiunea sinergică partide presă în cazul temelor conjuncturale nu este de neglijat. La manifestările publice mediatizate au fost prezente din ce în ce mai mult partide – PD și PNL la „mitingul mămicilor”, mitingul PNL de după congresul de unificare cu UFD - ceea ce indică trecerea spre un mod de comunicare de tip „campanie electorală”.**

Relația presă-partide de opoziție are șanse să funcționeze doar în cazul în care în relațiile dintre presă și partidele de opoziție se vor normaliza, de vreme ce ultimele mișcări ale acestora nu au fost apreciate pozitiv. Deci, dacă presa va funcționa nu doar ca actor, dar și ca releu în raport cu opoziția.

De vreme ce temele și dezbaterile se ancorează totdeauna în actele PSD, înseamnă că acesta deține un capital important și un potențial: PSD este partea pro-statu-quo în dispută. După cum am văzut, **temele susceptibile de a deveni periculoase pentru PSD sunt cele conjuncturale, unde soluția trebuie să se axeze pe neutralizarea punctelor slabe în jurul cărora se pot articula campanii.** Strategia de urmărit ar fi eliminarea „gafelor”, limitarea proporțiilor unei dezbateri pe o temă conjuncturală, de vreme ce ea produce pagube însemnate - vezi situația „Gazonul” sau îndelungata discuție despre „baronii” PSD, care a menținut atenția asupra relației PSD-corupție, dar în același timp nu s-a soldat cu clarificările solicitate de presă + partide, ba chiar a alimentat speculații suplimentare. **O altă strategie ar fi încercarea de a promova teme conjuncturale în care PSD nu este adversar net al partidelor și/sau presei.**

Temele specifice partidelor pot deveni relevante electoral doar dacă pot fi asociate unor teme conjuncturale – de exemplu, insistența pe problema națională din partea PNL poate fi activată în condițiile în care UDMR sau un alt actor identificabil cu comunitatea maghiară pune problema (sensibilă) a autonomiei locale și devine astfel subiect de dezbatere în presă. De asemenea, mega-temele (corupție) pot fi reintroduse cu succes în discursul politic românesc doar în condiții excepționale – de exemplu, de către actori externi, cum a fost cazul discursurilor lui Michael Guest sau Jonathan Scheele. Modul în care această temă a fost reintrodusă este următorul: corupția era o temă centrală, dar cu un potențial relativ scăzut, din două motive; așa cum este ea exprimată de propoziția *în România există corupție*, este o temă abstractă și este o temă uzată, deci gradul de semnificație al actorilor in-

terni care o propun în această formă tind spre zero. Dar ea a fost propusă exact așa de Michael Guest și a fost transformată într-o temă conjuncturală. Cauzele receptării acute a transformării corupției din mega-temă în temă conjuncturală au fost două: 1. tema a fost preluată de actori care nu pot fi asociați cu interese politice particulare pe scena politică românească. 2. problema corupției era pusă în termenii în care o puneau partidele (există *corupție*) și a fost preluată ca atare de presă, care în mod normal vorbește despre acte sau persoane concrete.

În cazul în care PSD este atacat pe tema corupției (conjunctural sau nu), trebuie să se axeze pe o strategie în doi pași:

1. să dezamorseze potențialul subiectului prin relevarea faptului că acesta este un loc comun în discursul politic românesc.

2. să reamorseze în altă direcție tema: să releve diferența specifică care există între PSD și ceilalți actori în problema respectivă. Rezultă un mesaj de genul **toată lumea vorbește despre corupție, unii (PSD) fac ceva împotriva ei.**

III. Analiza politică internațională

ONU și noul său rol după criza irakiană

Ultimele evenimente privind criza irakiană, mai ales reuniunea troicii Franța-Germania-Rusia de la St. Petersburg și reuniunea UE de la Atena, au creat nedumerire în legătură cu soarta Organizației Națiunilor Unite și posibilitatea continuării activității sale în viitor. După ce Consiliul de Securitate s-a divizat între susținătorii intervenției și opoziții acestei acțiuni, lucrurile nu au fost deloc clarificate. De altfel, Consiliul de Securitate nu a adoptat nici o poziție oficială față de intervenția aliată în Irak, asta și datorită participării la acțiune a doi dintre membrii săi permanenți, SUA și Marea Britanie, care ar fi blocat orice rezoluție ostilă. Acest fapt reflectă criza profundă a principalei instituții internaționale pentru menținerea securității, ONU. Chiar și statele care s-au opus războiului au preferat să acționeze singure, sau prin alte mijloace, în loc să folosească cadrul deja existent.

A. Deficitul de legitimitate al actualei ONU

1. Fondarea

Încă de la crearea sa, ONU a fost o jumătate de măsură față de proiectul inițial. În versiunea primară promovată de președintele american Franklin D. Roosevelt, ONU ar fi reprezentat un nou tip de desfășurare al relațiilor internaționale, față de anarhia și *realpolitik*-ul promovat de țările europene. Sub adăpostul dreptului internațional, s-ar fi creat un nou tip de abordare, punând accentul pe relațiile multilaterale în locul celor bilaterale sau al alianțelor defensive limitate. Noul tip de relații ar fi fost patronat de Consiliul de Securitate cu cei, inițial, patru membri ai săi (SUA,

URSS, Marea Britanie și China), care ar fi reprezentat un directorat formal al ONU.

În practică însă, purtați de valul victoriei, aliații, în special Statele Unite și Uniunea Sovietică, au considerat că ar fi un lucru bun să încerce să-și promoveze ideologiile și sistemul politic prin intermediul unui astfel de mijloc. Astfel, încă de la început s-a făcut un compromis care a denaturat scopul inițial al noii organizații.

2. Ineficiența

După căderea comunismului, deși ar fi trebuit să apară o schimbare radicală în bine, lucrurile au continuat să treneze, fiind de notorietate opoziția Chinei în problemele de suveranitate națională și de respectare a drepturilor omului și tratamentul preferențial acordat Rusiei în Cecenia. Singurele reușite, și acelea parțiale, au fost coalizarea realizată în timpul Războiului din Golf (1991) și intervenția în Timorul de Est (1999).

În ansamblu, ONU a oferit un panaceu pentru securitatea internațională și a constituit doar o abordare parțială a problemei. *Concentrarea asupra formei problemelor și a enunțării unor reguli general valabile nu a ținut seama de componentele flexibile ale unei strategii de impunere a deciziei, care necesită o adaptare mult mai rapidă la toate situațiile care pot să apară.* De aceea, rolul principal a revenit tot forțelor armate naționale, care pot fi, eventual, rugate să intervină sub egida ONU.

3. Inconsistența

Nici din punct de vedere al compatibilității dintre documentele directe și structura existentă, ONU nu se ridică la nivelul minim acceptabil pentru o organizație de o asemenea importanță. Astfel, deși promovează principii foarte

generoase privind democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale omului și protejarea intereselor culturale ale națiunilor, Organizația nu este deloc selectivă în legătură cu țările care nesocotesc aceste reguli. Această discrepanță vizează cadrul său inclusiv, care face ca, în unele cazuri, să se închidă ochii față de problemele evidente ale unora din statele membre. De dragul păstrării contactelor cu aceste țări se renunță la elemente esențiale ale principiilor directoare și se adoptă rezoluții alambicate și lipsite de conținut.

4. Deficitul democratic

Dacă analizăm componența organizației, se observă cu ușurință faptul că majoritatea statelor membre nu sunt state cu un regim democratic autentic. Totuși, atunci când apar probleme de nivel internațional ele cer o mai mare democratizare a ONU; aplicarea standardelor duble demonstrează că nu există, de fapt, o adevărată cooperare multilaterală decât între statele principale (europene și nord-americane). Paradoxal însă, acestea, deși sunt regimuri democratice, adoptă o atitudine elitistă față de restul membrilor. Dar din cauza intereselor mai importante, care pot fi încă satisfăcute prin intermediul organizației, ele acceptă statu-quo-ul.

În acest moment doar Statele Unite își pot permite să ignore ONU. Celelalte state nu pot avea o influență hotărâtoare decât în cadrul existent. De aceea, când instituțiile acestui sistem sunt amenințate, ele încearcă să evite o dispariție sau reformare a acestui forum imperfect, dar necesar pentru ele. Astfel, se justifică pozițiile Franței, Rusiei și Chinei. Franța nu mai constituie de mult o mare putere, fapt dovedit și de intrarea ei la limită în Consiliul de Securitate, la sfârșitul Celui de-al Doilea Război Mondial. Doar o oarecare dominație culturală post-colonială mai aduce aminte de măreția trecutului imperial. Rusia nu are forța URSS, și de aceea, în ciuda încercării recuperării trecutului, nu mai poate decât să aibă reacții nu și să intervină. China este singura care se află în ascensiune, dar influența sa este departe de a fi globală.

Cât despre cetățeni, ei cu siguranță nu se simt reprezentați de ONU. Numai faptul că modul de alegere a liderilor în majoritatea țărilor (nedemo-

cratice) de pe glob este cel puțin dubios, este un motiv suficient ca legitimitatea democratică a ONU să fie pusă sub semnul întrebării. În aceste condiții, ONU nu mai reprezintă pe nimeni decât pe unele elite guvernamentale care cred că simple construcții sofiste pot ține locul acțiunii hotărâte.

B. Perspective pe termen scurt

ONU nu mai este principala organizație internațională și asta se vede din ajustarea permanentă față de mesajul Statelor Unite. SUA se comportă ca și cum ar dori să modifice cadrul existent însă administrația americană nu este hotărâtă în legătură cu viitoarea configurație mondială.

1. Poziția Statelor Unite

Cele două aripi ale administrației de la Washington sunt foarte bine reprezentate de către oficialii celor două departamente direct implicate în operațiunile privind securitatea națională: Departamentul de Stat și Departamentul Apărării. Departamentul de Stat, condus de Colin Powell, ar dori o întoarcere a Statelor Unite la masa negocierilor cu ceilalți parteneri, de pe poziții, evident schimbate. Totuși, în ciuda pretențiilor, acest grup susține încă legitimarea acțiunilor americane prin intermediul structurilor internaționale.

a. Orientarea legalistă este caracteristică viziunii americane asupra relațiilor internaționale. Ea este fondată pe moștenirea wilsoniană a reglementării problemelor internaționale după modelul justiției interne americane. Pe bazele acestei tradiții, justificarea acțiunii SUA în Irak a fost dată de interpretarea mai largă a textului Rezoluției 1441, conform teoriei că ceea ce nu e reglementat clar poate fi contestat din toate părțile, în cazul de față, dezarmarea unui regim dictatorial. Se pare, chiar, că, după ultimele semnale, Statele Unite sunt nevoite să revină la masa negocierilor pentru a ridica embargoul impus Irakului, pentru a putea contribui la reconstrucția țării. În acest caz, Statele Unite pot reveni la instituția creată chiar de ei pentru conferirea legitimității internaționale, sau pot renunța complet la această cale acționând unilateral.

b. Orientarea unilateralistă este susținută de așa numitul grup al *șoimilor*, în frunte cu Secre-

tarul Apărării, Donald Rumsfeld, adjunctul acestuia, Paul Wolfowitz și vicepreședintele Dick Cheney. Ei ar dori ca Statele Unite să își asume rangul de unică superputere mondială actuală și să devină un „jandarm mondial” care intervine în orice loc amenințător al lumii. Viziunea respectivă este, de asemenea, o constantă a evoluției Statelor Unite, și anume cea a misiunii istorice a SUA de a promova democrația pe tot cuprinsul globului. După 11 Septembrie această viziune a devenit oarecum preponderentă prin justificarea luptei împotriva terorismului. În acest context, ONU este privită ca un balast pentru Statele Unite, și din ce în ce mai multe voci din această tabără susțin desființarea organizației și trasarea unui cadru unipolar în politica internațională. Acțiunea din Irak a demonstrat că Statele Unite își asumă rolul de hegemon în sistemul actual.

c. Democrații au susținut întotdeauna o poziție mai deschisă față de comunitatea internațională și cadrul multilateral de dezbateri. Totuși, în cazul crizei irakiene ei au susținut, e drept nu prea vizibil, politica președintelui George Bush jr., mai aproape de tabăra legalistă. În cazul unei schimbări a culorii politice a administrației americane, după alegerile din 2004, e de presupus că politica americană ar înclina mai mult către această poziție și spre reluarea rolului SUA în ONU, decât spre actuala politică a forței.

În prezent, însă, instalarea unui guvernator militar, fie și temporar, în Irak denotă o ignorare a restului lumii și echivalează cu umilirea atât a comunității arabe, dominată politic, cât și a taberei antirăzboinice, dominată militar. În această situație SUA își atrage ostilitatea majorității actorilor importanți de pe scena internațională care interpretează aceste semnale ca o impunere a unei *suzeranități americane* mondiale. Acești actori sunt Franța, Germania (sau, împreună, „motorul Uniunii Europene”), Rusia și China.

2. Poziția celorlalți actori

a. Franța, recunoscută ca țară de origine a gândirii de tip *raison d'Etat*, care pune accentul pe interesul național apărat cu orice preț, împotriva tuturor, a început de mult timp să se reorienteze strategic, mai ales înspre crearea unui pol alternativ de putere sub forma Uniunii Europene.

În acest sens, enunțarea ideii instituirii unei funcții de Ministru de Externe european ar putea avea consecințe importante. O Europă cu o singură voce în relațiile internaționale ar constitui un opo-nent serios pentru politica americană. Având în vedere mersul lucrurilor în actuala UE, Marea Britanie nu ar mai putea susține poziția americană și ar fi obligată să se ralieze poziției comune europene. În acest context ar putea avea loc o dispută mult mai echilibrată.

b. Rusia. Dacă acest pol nu este destul de puternic, Franța urmărește chiar și cooptarea Rusiei. Totuși, apropierea de Rusia este doar conjuncturală, având în vedere că și Rusia are obiective proprii, uneori total opuse celor europene.

c. Germania pare dispusă, la rândul ei, să sacrifice relația transatlantică tradițională pentru realizarea uniunii politice a UE, prin care interesele sale ar fi mult mai bine reprezentate. Faptul că nu deține un loc de membru permanent în Consiliul de Securitate (deși se spune că l-ar merita) face ca Germania să se folosească de Franța (sau de UE), dar și viceversa, în scopul (re)câștigării unui statut relevant.

Este surprinzător faptul că tocmai aceste state, atât de mult orientate către interesul propriu, susțin acum o organizație internațională bazată pe principii diferite. Totuși, experiența acumulată de-a lungul timpului demonstrează că ONU este principala armă pentru garantarea intereselor lor. Prin urmare, poziția lor rămâne fermă, în ciuda indiciilor recente că țările membre UE ar fi dispuse să negocieze reconstrucția Irakului cu americanii. Negocierile, în acest caz, depășesc miza reconstrucției Irakului, ele reprezintă, de fapt, reconfigurarea raportului de forțe. Statele Unite sunt conștiente de influența lor mondială și adoptă o poziție maximalistă. Iar atributul lor principal este forța militară, ceea ce nu conferă legitimitate, dar constituie un element de acțiune foarte puternic.

În consecință, pe termen scurt este de presupus că disputele vor continua, iar coalizarea celorlalte state împotriva americanilor va duce la coliziuni frontale, deocamdată între argumente diferite.

Totuși, se poate întâmpla ca la nivel instituțional, în lipsa unui numitor comun, lucrurile să continue să se desfășoare ca și până acum. Dar pe termen lung o schimbare tot va avea loc.

C. Perspective pe termen lung

Există mai multe posibilități de reformare a ONU. În primul rând, există două viziuni principale: maximalizarea și minimalizarea.

1a. Viziunea maximalistă se bazează pe ideea ca ONU să devină un guvern mondial, cu legi mai clare și atribuții mai bine determinate. Acest model este susținut de imperativul adaptării la procesul globalizării, și preia o parte din modelul evolutiv al OMC. Viziunea este susținută de un important lobby al oamenilor de afaceri americani, în frunte cu miliardarul George Soros. Se pare că ea se bucură și de susținerea Departamentului de Stat american. În acest caz, însă, din modelul ONU s-ar păstra doar instituțiile, nu și modul lor de funcționare. Consiliul de Securitate ar deveni un executiv global, iar Adunarea Generală, un parlament internațional. În organizație nu ar mai fi, însă, admise decât state care satisfac anumite cerințe în contextul globalizării, adică acceptării regulilor comerțului mondial, impuse în principal de americani. Acest tip de organizație ar legitima hegemonia mondială americană, într-un mod indirect.

1b. Varianta maximalistă multilaterală. Un alt model, derivat din primul, este cel multilateralist, care propune o păstrare a instituțiilor actuale și doar schimbarea modalității de luare a deciziei, printr-o consultare democratică a tuturor statelor. Rămâne de discutat modul de reprezentare, de tip un stat-un vot (susținut de țările lumii a treia), sau în funcție de ponderea economică (favorizând SUA) sau a populației (favorizând China). Acest model este însă destul de contestat de țările europene, care, prin tradiție, susțin o pondere mai mare a Europei, nejustificată de nici unul din principiile de mai sus.

2. Viziunea minimalistă. Țările europene se arată, din contră, mulțumite de un model mini-

malist, care ar păstra actualele coordonate ale ONU și ar opera modificări numai în sensul creșterii numărului de membri permanenți ai Consiliului de Securitate (prin cooptarea Germaniei, Italiei sau, chiar, a Japoniei), sau al reprezentării unor entități mai mari suprastatale, deja existente sau în curs de constituire (UE, NAFTA, OUA, ASEAN, Mercosur, Liga Arabă). În acest fel, ar fi păstrat un echilibru regional sau măcar un cadru diversificat de discuții. Totuși, rămâne nereglementată modalitatea de impunere a deciziilor. Acestea s-ar putea baza pe structurile de securitate regională deja existente (NATO, Uniunea Europeană, ECOWAS/Africa de Vest) sau pe o forță ONU permanentă, a cărei existență nu este însă dorită de nici un stat, cu excepția celor fără o forță armată de nivel internațional (Germania, Japonia). Acest model, care pare să convină până la un anumit punct tuturor, ar putea să devină realitate. Totuși, datorită superiorității poziției americane, un nou compromis ar putea apărea, în care sistemul minimalist ar tinde către cel maximalist, doar în unele domenii, cele esențiale (comerț, securitate, protecție socială, mediu).

Concluzii

Actuala configurație a politicii mondiale, după criza irakiană, este una dintre cele mai volatile din ultimii 50 de ani. Cu toate acestea, posibilitățile de acțiune pentru evitarea unor evenimente similare cu cele din trecut sunt infinit mai mari. Multitudinea de rețele de cooperare interguvernamentală este cea care oferă siguranța că, în viitor, oricât de divergente ar fi pozițiile actorilor internaționali, va exista un forum în care ei vor putea ajunge la un numitor comun, poate chiar în cadrul unei noi ONU. Cert este că orice instituție trebuie să se adapteze la noile raporturi de forțe. Valul democratizării continuă, iar rezistența împotriva lui nu oferă nici o garanție, decât izolarea și erodarea capacităților naționale; singura soluție este adaptarea la această tendință și speranța că democratizarea nu va fi o uniformizare ci o unitate în diversitate.